

PROPOSALS FOR SOCIAL AND ECONOMIC REFORM INCLUDED IN THE REFORM PROJECTS IN MOLDOVA AND WALLACHIA IN THE PERIOD IMMEDIATELY FOLLOWING THE MOVEMENT LED BY TUDOR VLADIMIRESCU

Iulian PÎNIȘOARĂ
Lect.univ.dr.

Universitatea „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu

ABSTRACT:

THE FIRST HALF OF THE 19TH CENTURY REPRESENTS ONE OF THE MOST INTERESTING AND CAPTIVATING PERIODS IN THE ENTIRE HISTORY OF THE ROMANIANS, BUT ALSO ONE OF THE MOST DENSE IN EVENTS OF GREAT IMPORTANCE FOR THE EVOLUTION OF THE ROMANIAN PRINCIPALITIES. BUT THE OLD CONTINENT REMAINED TORN IN TWO. ON THE ONE HAND, THE WESTERN WORLD, WHICH WAS BECOMING MORE AND MORE RECEPTIVE TO THE IDEAS OF THE FRENCH REVOLUTION OF 1789, EXCEPT ENGLAND, WHERE BURKE'S IDEAS, EXPRESSED IN HIS BEST-KNOWN WORK "REFLECTIONS ON THE FRENCH REVOLUTION," WERE MUCH APPRECIATED. ON THE OTHER SIDE LAY CENTRAL AND EASTERN EUROPE, PART OF THE CONTINENT DOMINATED BY THE THREE GREAT EMPIRES OF THE EAST: THE HABSBURG EMPIRE, THE OTTOMAN EMPIRE, AND TSARIST RUSSIA.

KEY WORDS: REFORM, LIBERAL, CONSERVATORY, ION C. BRĂȚIANU, INSTITUTIONS, TUDOR VLADIMIRESCU.

Pe la începutul secolului al XIX-lea, elita politică din principate a început să se bifurce în funcție de viziunea lor privind viitorul politic, social și economic al Moldovei și al Țării Românești.

Xenopol aprecia că cea mai importantă cauză ce a generat scindarea clasei politice românești în două “tarafuri”, liberal și conservator, a fost reprezentată de ecourile revoluției franceze în rândurile elitei politice de la noi. Liberalii s-au “alimentat”, cel puțin în parte, direct de la fața locului, în timpul studiilor pe care le-au urmat în capitala Franței. Una dintre cele mai importante revendicări, nutrită de idealul poporului suveran (a existat și un ziar ce purta acest nume), i-a determinat pe liberali să militeze pentru extinderea drepturilor politice, drepturi ce erau exercitate până atunci de un număr foarte restrâns de persoane. E adevărat că mica boierime viza, cel puțin în primă fază, extinderea drepturilor politice la nivelul boierimii mici și mijlocii (crearea unei egalități politice între protipendadă și categoriile inferioare ale boierimii). Doar câțiva dintre liberali, anume gruparea radicală, condusă de către C. A. Rosetti, a militat în permanență pentru extinderea drepturilor politice la nivelul întregii

societăți din Principate, fapt ce a condus, în cele din urmă, la desprinderea acestei grupări de restul mișcării liberale condusă de către Ion. C. Brătianu. Acesta, fiind un lider politic extrem de pragmatic, a realizat foarte repede faptul că un astfel de obiectiv era imposibil de atins, din cauza lipsei de educație politică și, prin urmare, din cauza lipsei de interes pentru acest domeniu, și asta la mult timp după momentul “inițiativ” la care ne raportăm aici.

Pe de altă parte, conservatorii de la noi și-au însușit principalele aspecte doctrinare din opera lui Edmund Burke, Reflecții asupra revoluției franceze, lucrare ce constituie, cum îi spune și titlul, o judecată critică a evenimentelor din timpul revoluției franceze dar și a urmărilor acesteia. Din opera filosofului englez, conservatorii din Moldova și Muntenia au preluat ideea că fundamentul unei societăți moderne îl constituie respectarea ordinii publice. Fără această piatră unghiulară, societatea românească ar putea fi expusă, în orice moment anarhiei, mai ales în condițiile în care și statutul internațional al Principatelor era unul foarte precar. Invocarea ordinii publice era extrem de eficientă și în contextul disputei ideologice dintre conservatori și rivalii politici liberali. Lipsiți de simpatizanți în rândul maselor populare din Principate, conservatorii mizau pe legislația care le menținea monopolul asupra exercitării puterii politice. În condițiile extinderii drepturilor politice, liberalii deveneau un adversar care nu mai putea fi ignorat. Liberalii încercau, și reușeau din ce în ce mai frecvent să intre în contact cu masele populare. Presa, întrunirile, manifestațiile și conferințele organizate de lideri ai liberalilor, au devenit în timp “arme” identificate drept practici specifice mișcării liberale. Conservatorii justificau menținerea unui sistem politic restrictiv prin faptul că majoritatea populației, absolut ignorantă și incultă în materie de practică politică, susținând că marea boierime, cultă, bogată, deci cu interese economice concrete, nu putea fi condusă de o majoritate care s-ar fi putut baza doar pe argumentul numeric. Această nuanță a fost menținută în discursul liderilor conservatori până la sfârșitul secolului al XIX-lea când, conservatorii susțineau că, pentru ca drepturile politice să fie extinse la nivelul întregii populații, era necesară educarea politică a acesteia. O astfel de educație urma să se facă prin adoptarea votului universal, într-o primă instanță, numai la nivelul organismelor locale. Numai după ce, o perioadă mai scurtă sau mai mare de timp, locuitorii comunelor rurale și-ar fi dovedit priceperea politică, prin alegerea organismelor colegiale locale (consilii locale și județene), ar fi putut fi “apți” pentru a intra în categoria cetățenilor cu “drepturi depline”, și și-ar fi putut alege, în deplină cunoștință de cauză, reprezentanții în parlament.

Liberalii își numeau adversarii politici “conservativi”, sau “reacționari”, “ruginiți”, “împotriviți” sau “opuitori” deoarece, ca reprezentanți ai vechii aristocrații beneficiare a unor privilegii care le menținea statutul dominant în viața politică din Principate, se manifestau împotriva oricăror tendințe de reformare a vieții politice, economice și sociale. Pentru conservatori liberalii erau catalogați drept “cârvunari”, “novatori”, “ciocoi” sau “parveniți”.¹

În Țara Românească, mișcarea lui Tudor Vladimirescu, deși nu a avut succes, a avut totuși câteva efecte benefice. Marile mase populare nu au participat la această mișcare care s-a sprijinit, culmea, pe o parte a marii boierimi. Cu toate acestea, programele de reformă ce au fost formulate de aici încolo, au avut și o importantă componentă socială.² Unul dintre aceste documente, redactat în spirit conservator, ar fi fost redactat fie la sfârșitul anului 1821 fie la începutul celui următor. În prima parte a acestui document, așa cum avea să se întâmple și cu “cererile” boierimii din Moldova, aristocrația munteană înfiera trecutul fanariot al țării.

---

¹ Ioan Stanomir, Laurențiu Vlad, *A fi conservator*. Editura Meridiane, 2002, pp. 9-10.

² Neagu Djuvara, *Ce au fost boierii mari în Țara Românească? Saga Grădiștenilor (secolele XVI-XX)*, ediția a II-a revizuită și adăugită, Humanitas, București, 2011, pp. 58-61.

Grecii care administraseră Principatul erau considerați “răzvrățitori și vătămători”¹. După greci, și turcii erau acuzați de faptul că avuseseră o atitudine lipsită de loialitate față de Țara Românească. În schimb, Rusia era catalogată ca fiind “apărătoarea neamului creștinesc și mai vărtos a neamului nostru locuitor al Daciei”².

Pentru aceste motive autorii proiectului cereau “restabilirea hotarului dunărean până la jumătate apă; să se dea țării toate drepturile ce le avea pe vremea lui Mehmed IV, pe când domnia Matei Basarab, când patria nu intrase încă sub jugul grecesc; negoțul să fie slobod; să se poată deschide fabrici de orice fel; să se poată lucra liber minele țării; dregătoriile să se dea numai pământenilor, cu excluderea Grecilor chiar căsătoriți în țară; scutelnici să nu aibă decât pământeni cari vor dobândi cinuri; poslușnici tot așa; toată boierimea, până la cel mai mic cin, să fie scutită de rusumaturi ... locuitorii moșiilor să lucreze stăpânilor 24 de zile pe an cum a fost în vechime în loc de 12 zile; sfat de obște al pământenilor să chibzuiască în toate chestiunile ... mitropolitul și episcopii să aibă leafă și întreținere ...”³. Această primă parte a documentului, pe cât de elaborat, pe atât de măgulitor la adresa Rusiei, cuprindea revendicări ce aveau un profund caracter economic, și care erau considerate absolut necesare, în opinia autorilor, pentru redresarea economică a Țării Românești, dar și a stării locuitorilor săi.

Caracterul elaborat și vădita intenție de a crea un nou cadru pentru dezvoltarea de relații economice corespunzătoare realităților europene contemporane a fost reliefat și de Valeriu Șotropa, cel care aprecia că aceste solicitări (libertatea comerțului, a exploatarei resurselor naturale ale țării și a valorificării acestora) erau menite a include Țara Românească în circuitul comercial european și internațional.⁴

În ceea ce privește măsurile de natură fiscală, sau mai degrabă de administrare a finanțelor, o dispoziție foarte interesantă era cea privind înființarea unei comisii a vistieriei, care era menită a înlocui marele vistier, comisie ce urma să fie alcătuită dintr-un mare boier, doi boieri “mai mici” și, o altă prevedere interesantă, un “deputat al tuturor județelor, care să ia parte la cercetarea socotelilor județelor”⁵. Această propunere de reformă avea în vedere a împiedica, pe viitor, risipa banilor publici, fapt ce devenise de mult o practică obișnuită, deși autorii proiectului de reformă apreciau că tot domnitorii greci ar fi fost “inventatorii” confuziunii dintre bugetul statului și visteria personală a domnitorului⁶ desi, în realitate, nu existase nici până atunci o distincție clară între “banul public” și veniturile domnitorului.

Un alt proiect de reformare a organizării instituțiilor din Valahia a fost cel redactat de către Alexandru Villara, probabil între februarie și martie 1822⁷. Autorul îi trimitea consulului francez Pini o copie a acestui memoriu, iar acesta îi răspundea printr-o scrisoare trimisă din Sibiu. Pini îi aducea la cunoștință lui Villara faptul că lecturase memoriul acestuia, apreciind în același timp acele “priviri asupra mai multor dispoziții, pe cât de

---

¹ Ioan C. Filitti, *Frământările politice și sociale în Principatele Române de la 1821 la 1829*, Editura Cartea Românească, București, 1932, pp. 83-84.

² Ibidem.

³ Ibidem, pp. 84-85.

⁴ Valeriu Șotropa, *Proiectele de constituție, programele de reforme și petițiile de drepturi din Țările Române în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976, pp. 58-59.

⁵ Ioan. C. Filitti, *op. cit.*, p. 86.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem, p. 89. Autorul aprecia că nu se poate accepta ca valabilă opinia unora dintre istoricii care considerau că nu Alexandru Villara era autorul acestui proiect ci Grigore Brâncoveanu. Filitti justifica această opinie prin faptul că memoriul a fost găsit în același loc cu scrisoarea prin care consulul francez Pini îi mulțumea autorului pentru acest gest.

înțelepte, pe atât de pricepute, care, dacă împrejurările ar îngădui să fie puse în practică, n’ar lipsi de a da roade binefăcătoare”¹.

În privința revendicărilor economice, Villara aprecia că era nevoie de instituirea libertății comerțului, atât pe uscat cât și pe apă, înființarea de fabrici, precum și libera exploatare a resurselor naturale ale statului (cu excepția aurului, argintului și sării asupra cărora, probabil, statul își rezerva dreptul de monopol)².

Și în celălalt principat boierii erau preocupați de alcătuirea de proiecte de reformă care să contribuie la modernizarea societății. În Moldova, una dintre aceste grupări era condusă de către Mihail Sturdza, cel care avea să devină și domnitor al acestui principat, după adoptarea Regulamentelor Organice. Lui i se atribuie utilizarea, pentru prima dată a termenului “conservator”, chiar dacă acesta fusese exprimat în limba franceză. Scrisoarea, datând din 1 februarie 1823, era adresată consulului rus M. L. Minciaky, și conținea explicația amânării întoarcerii din exil a viitorului domnitor. Mihail Sturdza era de fapt liderul de opinie al unei importante grupări politice, aceea a marilor boieri ce aleseseră calea exilului din cauza instabilității ce cuprinsese și Moldova în timpul revoltei din Țara Românească din 1821³. Sturdza îi scria consulului rus că era nevoit să-și prelungească exilul din cauza creșterii în intensitate a activității micii boierimi, a novatorilor și a consecințelor acestei situații: “aceste argumente, pe cât de hotărâtoare, pe atât de adevărate, vă vor face o idee justă despre intențiile răuvoitoare și despre rezultatele funeste, care decurg, și despre principiile conservatoare ale boierilor emigranți”⁴.

Numărul de boieri ce aleseseră calea exilului era destul de mare. Există de altfel, o listă, datată 2 februarie 1823, în care erau enumerați boierii moldoveni ce aleseseră să-și petreacă această perioadă a vieții în Bucovina, listă ce cuprindea și alte mențiuni precum situația socială, localitatea în care se așezaseră precum și o rubrică de observații. Lista cuprindea nume precum marele vistiernic Săndulache Sturdza, spătarul Dimitrie Cantacuzino, hatmanul Răducanu Rosetti, hatmanul Alecu Ghica, vornicii Gheorghe Ghica, Alexandru Balș, Costache Sturdza, Alexandru Cantacuzino-Pășcani, marele vistiernic Grigoraș Sturdza, spătarul Constantin Neculce împreună cu familia sa, vornicul Mihai Sturdza, spătarul Iordache Bucșănescu, spătarul Petrachi Rosetti, vornicul Iordache Balș, marele vistiernic Constantin Cantacuzino-Pășcani împreună cu familia sa, spătarul Alecu Rallet și așa mai departe. În total, tabelul conținea 155 de nume, dintre care nu toți erau mari boieri. Lista mai conținea și mari proprietari ce nu aveau rangul de boier, medici, negustori, călugări, arendași de moșii, profesori particulari, dar și Mitropolitul Moldovei, Veniamin Costache sau secretarul fostului domnitor Alexandru Șuțu⁵.

O parte dintre acești boieri care se refugiaseră în Cernăuți, a conceput un arz către Poartă, în toamna anului în care avusese loc mișcarea condusă de Tudor Vladimirescu. Fiind finalizat, cel mai probabil pe la începutul lunii octombrie a anului 1821⁶.

Prima parte a documentului conținea o acuză la adresa domnitorilor fanarioți și în general a etnicilor greci, știut fiind faptul că fiecare domnitor fanarion “descindea” în Principate însoțit de un număr foarte mare de “conaționali” care urmau să ocupe diverse

---

¹ Ibidem.

² Valeriu Șotropa, *op. cit.*, p. 60.

³ Ioan Stanomir, Laurențiu Vlad, *ibidem*, p. 8.

⁴ Anastasie Iordache, *Originile și constituirea Partidului Conservator din România*, Editura Paideia, București, 1999, p. 51.

⁵ Teodor Bălan, *Refugiații moldoveni în Bucovina 1821 și 1848*, Editura Cartea Românească, București, 1929, pp. 78-88.

⁶ Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p. 77.

funcții în aparatul funcționăresc al statului. Aceștia erau învinovați pentru starea proastă a Principatelor și pentru sărăcirea din ce în ce mai accentuată a populației din Moldova și Valahia, stare de sărăcie survenită în urma impunerii populației la un număr nesfârșit de taxe și impozite, a abuzurilor pe care acești funcționari le săvârșeau împotriva indigenilor. Acușele nu se opreau însă aici. Tot grecii erau considerați vinovați pentru practica vinderii diverselor funcții publice, pentru persecutarea boierilor pământeni care, în aceste condiții, nu aveau altceva de făcut decât să se plângă la Înalta Poartă, dar și de faptul că “au stricat vechile întocmiri ale țării și au ocupat locurile cuvenite pământenilor”¹.

Cele mai importante solicitări ale boierilor erau: reinstaurarea domniilor pământene, numirea, la Constantinopol, a unor reprezentanți români pentru cele două Principate, precum și păstrarea privilegiilor recunoscute prin hătișerifuri.

Conștineți de faptul că, cel puțin în privința primului aspect al acestor revendicări, era destul de greu de obținut pentru moment, boierii apreciau că “din motive de economie, în loc de Domn, să se orânduiască un sfat de boieri pământeni, din care unul baș boer, care să aibă putere domnească și să numească pe slujbași; izgonirea arnăuților, și orânduirea de paznici pământeni; desființarea veniturilor dregătoriilor; aprovizionarea chelerului prin negustori pământeni”².

Un alt arz, care se pare că ar fi fost redactat anterior celui amintit mai sus, și care se spune că ar fi avut drept autori câțiva boieri din Iași, ar fi beneficiat și de adeziunea caimacamului Vogoride. Autorii documentului cereau “restabilirea pronomiilor vechi, stricate din cauza Domnilor greci; înapoierea mănăstirilor țării pe seama pământenilor; întocmirea de pravile în limba țării și a unui cadastru al moșiilor; alegerea unui Domn pământean de către obște; încredințarea dregătoriilor țării numai la Români; capicheaiialele să fie români”³.

Cele mai importante dintre dezideratele celor două memorii erau asemănătoare. Diferența rezida nu doar în faptul că documentul redactat la Iași solicita reinstaurarea imediată a domniilor pământene, fără a exista o perioadă de interimat, ci în felul în care urma să fie desemnat noul șef al statului, anume prin alegerea sa de către “obște”. Prin termenul de obște boierii ieșeni nu înțelegeau întreaga populație a țării, în mod evident, ci doar categoria marilor boieri.

Așadar, în Moldova, “planurile de oblăduire” erau simțitor mai puțin novatoare decât în principatul de dincolo de Milcov. Cu toate că în Moldova tronul fusese ocupat de Ioniță Sandu Sturdza, un domnitor cu idei mai liberale și parte destul de însemnată a a marii boierimi emigrase deja de teama contaminării Moldovei de spiritul revoltei din Țara Românească, cei ce dețineau puterea politică erau mai puțin determinați de a aduce prea multe schimbări în societate.

---

¹ Ibidem, p. 78.

² Ibidem.

³ Ibidem.